

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Навчально-науковий інститут педагогіки і психології

«Затверджую»
Голова приймальної комісії
Сумського державного
педагогічного університету
імені А. С. Макаренка

Юрій ЛЯННОЙ

« 21 » травня 2026 р.

**ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ
ДО АСПІРАНТУРИ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ С4 ПСИХОЛОГІЯ**

Розглянута на засіданні
приймальної комісії
« 21 » 05 2026 р.
Протокол № 8

Суми 2026

**Програма вступного випробування до аспірантури
Зі спеціальності С4 Психологія**

Програма розглянута на засіданні кафедри психології
Протокол №11 від «15» травня 2026 р.

Завідувач кафедри психології

Світлана КУЗІКОВА

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА.....	4
РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ	7
РОЗДІЛ II. МЕТОДОЛОГІЯ І МЕТОДИКА ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	15
РОЗДІЛ III. КОНЦЕПЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ПСИХОЛОГІЇ	17
РОЗДІЛ IV. ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ	17
РОЗДІЛ IV. ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ.....	19
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	30
СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ.....	33
ПИТАННЯ ВСТУПНОГО ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ ДО АСПІРАНТУРИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ С4 ПСИХОЛОГІЯ.....	37

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Нині існує потреба у висококваліфікованих фахівцях, які здатні розв'язувати комплексні проблеми у сфері психології, що передбачає глибоке переосмислення наявних і створення нових цілісних знань та/або професійної практики.

Програма вступного іспиту зі спеціальності С4 Психологія розроблена робочою групою кафедри психології Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. Програму укладено відповідно до Додатку 9 «Правила прийому до аспірантури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка в 2025 році».

Програма вступного іспиту зі спеціальності С4 Психологія побудована на основі програми рівня вищої освіти магістра з відповідної спеціальності.

Метою вступного іспиту є визначення ступеня готовності вступників до навчання за третім (освітньо-науковим) рівнем вищої освіти зі спеціальності С4 Психологія.

Абітурієнти, які вступають на вищезазначену спеціальність повинні **знати:**

- загальні закономірності розвитку особистості, прояви особистісних якостей, психологічні та вікові особливості учнів, розвиток психіки та свідомості, психічні процеси та індивідуально-психологічні властивості особистості, особливості професійно-педагогічної комунікації, методи й методики дослідження розвитку учня, сенситивні періоди, базові категорії й поняття психологічної науки, основні методологічні і дослідницькі проблеми, основні закономірності вікових змін психіки людини;
- психологічні особливості розвитку новонароджених, немовлят, дітей, підлітків, юнацтва;
- сутність вікових криз особистості та шляхи їх подолання;
- центральні психологічні новоутворення кожного вікового періоду;

- індивідуально-психологічні відмінності у розвитку особистості на кожному віковому етапі;
- закономірності навчання, виховання та саморозвитку;
- психологію педагогічної діяльності та особистості вчителя;
- бар'єри педагогічного спілкування;
- специфіку міжгрупової та міжособистісної взаємодії людей у різних формах провідної діяльності та з урахуванням умов соціалізації;
- закономірності формування «Я-концепції» та особливості професійного становлення особистості;

уміти:

- систематизувати отримані психологічні знання, встановлювати їх взаємозв'язок з іншими навчальними дисциплінами психолого-педагогічного циклу;
- вступати в наукові дискусії, демонструючи як наукові знання, так і власну позицію;
- володіти прийомами, методами та засобами ефективного пошуку інформації, критичного аналізу та опрацювання даних для використання у професійній діяльності з дотримання принципів академічної доброчесності;
- організовувати психологічно безпечне, комфортне та розвивальне освітнє середовище із дотриманням правил та рекомендацій щодо здоров'язбереження учнів, ефективно працювати як самотійно, так і в команді, організовувати співпрацю учнів та комунікацію з їхніми батьками, зокрема з урахування інклюзивної освіти;
- самотійно ухвалювати рішення на основі сформованих ціннісних орієнтирів та моральної автономії, що дозволяє, зберігаючи людську гідність і доброчесність, бути вільним від зовнішнього тиску, диктату влади, усталених норм, думки інших, здійснювати аналіз особливостей психічного та особистісного розвитку людини у різні вікові періоди;

- проводити спостереження за проявами провідного виду діяльності у кожному віковому періоді;
- надавати практичні рекомендації щодо подолання вікових криз особистості з урахуванням вікових відмінностей психіки;
- здійснювати психологічний аналіз психолого-педагогічних ситуацій;
- добирати психологічні методи та методики дослідження, враховуючи вік досліджуваного, методики дослідження загальних та спеціальних педагогічних здібностей;
- упроваджувати інноваційні форми, методи й технології навчання, використовуючи знання, отримані у процесі виробничої педагогічної практики.

РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

Тема 1. Психологія як система знань

Загальна характеристика психології як науки. Життєві та наукові психологічні знання. Об'єкт, предмет психології. Основні етапи розвитку уявлень про предмет психології. Класифікація психічних явищ. Трансформація уявлень про предмет психології. Структура та основні галузі психології. Місце психології в системі наук.

Історичне формування предмету психології. Зв'язок психології з іншими науками у класифікації Б.М. Кедрова. Фундаментальна та прикладна психологія.

Виникнення психологічних знань. Психологія у Середні Віки. Розвиток психології з епохи відродження до нашого часу. Головні напрямки в зарубіжній психологічній науці: біхевіоризм та необіхевіоризм, гештальтпсихологія, психоаналіз, когнітивна психологія, гуманістична психологія.

Становлення вітчизняної психології. Природничонаукові основи психіки людини Мозок і психіка. Будова та функції ЦНС. Основні генетично обумовлені психологічні та поведінкові характеристики людини.

Психіка як об'єкт психології. Психічні явища як предмет психології. Еволюція та розвиток психіки. Функції психіки: відображальна, регулятивна.

Розвиток психіки у філогенезі. Основні еволюційні етапи розвитку психіки та поведінки за О.М. Леонтьєвим і К.Е. Фабрі. Передумова та умови виникнення свідомості. Сутність відмінностей психіки людей від психіки тварин.

Розвиток вищих психічних функцій людини. Сутність свідомості, її основні ознаки та структура. Рефлексія та мотиваційно-ціннісний характер свідомості. Самоусвідомлення людини. Проблема несвідомого в психології. Взаємовідносини свідомості та несвідомого. Механізми психологічного захисту.

Тема 2. Діяльність і поведінка.

Поняття про діяльність. Предметний характер людської діяльності. Функції діяльності. Структура та зміст діяльності. Інтеріоризація та екстеріоризація діяльності.

Основні види діяльності: гра, навчання, праця. Їх характеристика. Освоєння діяльності. Етапи та динаміка формування навичок. Їх психологічна сутність. Явище інтерференції та перенесення навичок. Виникнення вмінь. Звички.

Поняття про спілкування. Функції спілкування. Спілкування як обмін інформацією. Вербальна і невербальна комунікація. Спілкування як міжособистісна взаємодія. Спілкування як розуміння людини людиною.

Психологічні механізми соціальної перцепції. Соціальна категоризація та стереотипізація як продукти міжособистісного сприйняття. Ефективність та стилі спілкування. Оволодіння навичками спілкування.

Поняття груп: визначення, види, функції. Структура та міжособистісні стосунки в малих групах. Керівництво та лідерство. Конфлікти групи. Ефективність групової діяльності. Умови та рівні становлення малої групи. Особистість у групі. Самопочуття особистості в групі.

Тема 3. Теорії особистості.

Співвідношення понять «людина», «індивід», «особистість», «індивідуальність». Багатозначність підходів до визначення особистості.

Три основних історичних періоди у вивченні особистості: філософсько-літературний, клінічний, експериментальний. Біологічні передумови, соціальні умови та чинники психічного розвитку особистості.

Самосвідомість особистості. Я-концепція та її компоненти: когнітивний, емоційно-оцінний, поведінковий. Самооцінка та рівень домагань особистості. Захисні механізми особистості. Становлення особистості в онтогенезі.

Основні типи сучасних теорій особистості. Природа особистості в психологічних теоріях: теорія соціального научіння (Б. Скіннер, К. Халл); фрейдизм і неофрейдизм (З. Фрейд, К. Юнг, А. Адлер, К. Хорні та інші); «епігенетична» теорія розвитку особистості Е. Еріксона; гуманістичні теорії особистості (К. Роджерс, А. Маслоу); теорія особистісних рис (Г. Олпорт, Р. Кеттелл); когнітивна теорія особистості (Дж. Келлі, П. Жане та інші).

Особистість у концепціях вітчизняних психологів (Л.С. Рубінштейн, С.Д. Максименко, А.В. Петровський, К.К. Платонов, Г.С. Костюк та інші).

Тема 4. Структура особистості.

Поняття про темперамент та його типи. Історія розвитку вчень про темперамент. Гуморальний підхід до темпераменту. Конституціональні теорії темпераменту Е. Кречмера, У. Шелдона. Нейрофізіологічні теорії темпераменту. Властивості нервової системи як основа темпераменту. Тип вищої нервової діяльності та темперамент. Темперамент і особистість. Темперамент та індивідуальний стиль діяльності.

Мотиви та мотивація особистості. Потреби, інтереси, переконання, ідеали. Спрямованість особистості. Цінності та ціннісні орієнтації особистості. Життєві перспективи. Цілі життя. Самоактуалізація та самореалізація особистості: сутність та риси.

Характер як система найбільш стійких рис особистості, що проявляють себе в різних видах діяльності, спілкуванні та взаємодії людини з оточуючими людьми. Структура характеру. Сутність проблеми типології характерів. Типологія характеру за тілесною конституцією людини Е. Кречмера. Соціальна типологія Е. Фромма. Типологія акцентуації характеру за особливостями спілкування К. Леонгарда. Система акцентуованих характерів у підлітків А.Є. Лічко. Типологія характерів Е. Шострома. Психоаналітична типологія А. Лоуена. Формування характеру.

Визначення здібностей. Природні та соціальні передумови здібностей. Структура здібностей: загальні і спеціальні здібності. Здібності,

обдарованість, талант, геніальність, майстерність. Формування та розвиток здібностей людини.

Тема 5. Емоції.

Види й роль емоцій у житті людини. Поняття про емоції. Значення емоцій у житті людини. Основні функції емоцій: комунікативна, регулятивна, сигнальна, мотиваційна, оцінна, стимулююча, захисна. Відмінність емоцій від відчуттів і почуттів. Класифікація і види емоцій: емоції у вузькому змісті слова, настрій, афект, пристрасть і стрес.

Параметри, за якими оцінюються емоційні процеси і стани: інтенсивність, тривалість, глибина, усвідомленість, походження, умови виникнення і зникнення, дія на організм, динаміка розвитку, спрямованість, спосіб вираження і нейрофізіологічна основа.

Психологічні теорії емоцій. Пристосувальне значення емоцій. Еволюційна теорія Ч.Дарвіна. Психоорганічна концепція сутності і походження емоцій Джемса-Ланге. Теорія емоцій Кеннона-Барда. Активаційна теорія емоцій Ліндслея-Хебба.

Когнітивні теорії емоцій. Пояснення емоцій у руслі теорії когнітивного дисонансу Л.Фестингера. Когнітивно-фізіологічна теорія емоцій С. Шехтера. Інформаційна теорія емоцій П.В. Симонова.

Емоції й особистість. Зв'язок емоцій і потреб людини. Індивідуальна своєрідність емоцій і почуттів. Совість як одне з вищих емоційно-моральних особистісних якостей людини. Прояв почуттів і емоцій у художній творчості. Життєві спостереження Б.Спінози щодо ролі емоцій у регуляції особистих взаємин людей. Любов як емоційне почуття. Розвиток емоційно-особистісної сфери в людини.

Тема 6. Воля.

Поняття про волю. Воля та її основні ознаки. Значення волі в житті людини, в організації і регуляції її діяльності і спілкування. Первинні вольові якості особистості сила волі, наполегливість, витримка. Вторинні або похідні, якості: рішучість, сміливість, самовладання, упевненість. Третинні вольові якості: відповідальність, дисциплінованість, обов'язковість, принциповість, діловитість, ініціативність.

Теорії волі. Загальне положення справ в області теоретичних досліджень волі. Вольова регуляція поведження як його наділення більш високим змістом. Необхідність виникнення вольової дії і його особливості. Участь волі на різних етапах регуляції діяльності, від її ініціації до завершального контролю. Зв'язок вольової регуляції з мотивацією діяльності. Рефлексія і воля. Вольова регуляція поведження. Природа вольової дії. Воля, свідомість і мова. Структура вольової дії. Наявність перешкод, боротьба мотивів як умови виникнення і здійснення вольового акта. Прийняття і виконання вольового рішення.

Розвиток волі в людини. Основні напрями розвитку волі. Воля і формування вищих психічних функцій людини. Становлення і зміцнення свідомої, моральної регуляції вчинків як важливий етап у розвитку волі.

Значення ігор, зв'язаних з подоланням труднощів, у розвитку волі в дітей. Система заохочень за досягнення успіхів при успішному виконанні вольового акта. Виховання в дітей вольових якостей особистості.

Тема 7. Мотивація.

Мотив і мотивація. Поняття мотиву і мотивації. Диспозиційні ситуаційні детермінанти поведження. Основні проблеми мотиваційного психологічного пояснення людських учинків. Співвідношення диспозицій (мотивів), потреб і цілей. Загальна будівля мотиваційної сфери людини.

Основні параметри, по яких оцінюється ступінь розвиненості мотиваційної сфери. Інтереси, задачі, бажання, наміри як мотиваційні диспозиції.

Поняття про мотивацію як про свідомий і несвідомий процес. Психологічні теорії мотивації. Короткі зведення з історії теоретичної розробки проблем мотивації. Перші мотиваційні пояснення поведження людини і тварин.

Виникнення основних напрямів дослідження мотивації наприкінці XIX ст. під впливом теорії еволюції Ч.Дарвіна. Теорія інстинктів і біологічних потреб У. Макдауголла. Біхевіористська концепція мотивації (Е.Толмен, К.Халл). Класифікація людських потреб за Г.Мерреєм і А.Маслоу. Теорії мотивації, що з'явилися на початку XX в.

Сучасні напрями в дослідженнях мотивації поведження людини. Відмінність новітніх концепцій мотивації від попередніх.

Когнітивні теорії мотивації. Поняття і теорія когнітивного дисонансу Л.Фестінгера. Концепції Д.Аткінсона і Ю.Роттера. Інструментальна дія і його місце в сучасних теоріях мотивації (В.Вроом).

Мотивація і діяльність. Поняття і теорія каузальної атрибуції. Мотивація досягнення успіхів і невдач. Індивідуальні розходження між людьми, орієнтованими на успіх і невдачу. Атрибуція успіхів і невдач різними індивідами. Поведження людей з різною самооцінкою у випадках успіхів і невдач.

Мотивація досягнення і тривожність. Особистісна і ситуаційна тривожність. Модель К. Спілбергера про вплив тривожності на результати діяльності. Тривожність і екзаменаційні іспити людини. Мотивація безпорадності.

Мотивація й особистість. Мотивація, самооцінка і рівень домагань. Потреба в спілкуванні (афіліація). Мотив влади, його прояв. Індивідуальні розходження в мотивації влади. Поведінка людей з різними мотивами в експериментальних ситуаціях типу «дилеми в'язня». Мотивація просоціального поведження. Альтруїзм і емпатія як мотиви. Мотивація агресивності і фрустрація.

Тема 8. Відчуття і сприйняття.

Поняття про відчуття. Представлення про відчуття. Походження відчуттів. Види відчуттів. Значення відчуттів у житті людини. Фізичні характеристики середовища, що породжують відчуття. Різноманіття відчуттів

і відображення безлічі значимих для людини властивостей середовища. Зв'язок різних відчуттів з об'єктивними властивостями середовища. Відчуття світла як відображення електромагнітних хвиль. Якісне кодування цих хвиль у кольорі. Відчуття слуху як відображення коливань тиску повітря. Специфіка нюхових, дотикальних, смакових відчуттів. Кінестетичні відчуття. Субсенсорні відчуття, їхнє значення й експериментальні докази існування.

Вимір і зміна відчуттів. Кількісні характеристики відчуттів. Поняття чутливості, абсолютного і відносного порогів відчуттів. Психометрична крива. Приклади граничних значень відчуттів різних модальностей. Константа Вебера Закон Вебера-Фехнера. Мінливість абсолютного і відносного порогів відчуттів Адаптація і сенсibiliзація органів почуттів.

Сприйняття, його види і властивості. Відмінність сприйняття від відчуттів. Явище об'єктивізації в сприйнятті. Основні властивості образу сприйняття: предметність, константність, цілісність, категоріальність.

Фактори, що визначають інтеграцію відчуттів у цілісні зорові образи: близькість сприйманих елементів один до одного, їхня подібність, природна продовження і замкнутість.

Особливості сприйняття людиною осмислених площинних зображень. Сприйняття людиною обличчя іншої людини. Ілюзії зорового сприйняття.

Сприйняття простору, часу і руху. Механізми сприйняття форми предметів і їхньої величини. Сприйняття глибини і далекості, напрямки і швидкості рухів Сприйняття часу. Закони сприйняття. Рух і його роль у різних видах сприйняття. Стійкість образів сприйняття. Значення умовиводів і життєвого досвіду в сприйнятті. Сприйняття і механізми роботи мозку. Сприйняття, навчання і мислення. Послідовність перцептивних актів, включених у процес сприйняття. Розвиток сприйняття в дітей.

Тема 9. Увага.

Явище і визначення уваги. Особливості уваги як психічного процесу і стану людини. Визначення уваги. Властивості уваги: стійкість, зосередженість, переключення, розподіл і обсяг. Функції і види уваги. Функції уваги: активізація, забезпечення вибіркової пізнавальних процесів. Роль уваги в сприйнятті, пам'яті, мисленні, здійсненні різних видів діяльності і спілкування людини.

Природна і соціальна обумовленість уваги, безпосередня й опосередкована увага, мимовільна і довільна увага, почуттєва й інтелектуальна увага.

Психологічні теорії уваги. Зв'язок уваги з афективним станом і волею людини Теорія уваги Т. Рібо. Роль рухів в акті уваги. Увага, об'єктивація й установка людини. Концепція Д.М.Узнадзе. Увага як важлива сторона орієнтовно-дослідницької діяльності. Теорія П.Я. Гальперіна.

Розвиток уваги. Нижчі і вищі форми уваги. Розвиток уваги у школярів.

Тема 10. Пам'ять.

Загальне уявлення про пам'ять. Поняття про пам'ять. Значення пам'яті в житті та діяльності людини, у навчанні, вихованні, спілкуванні з людьми.

Визначення пам'яті. Процеси пам'яті: запам'ятовування, збереження, відтворення, дізнавання, забування. Види пам'яті і їхньої особливості. Підстави для класифікації видів пам'яті. Розподіл пам'яті за часом збереження інформації на: миттєву, короткочасну, оперативну, довгострокову, генетичну. Класифікація видів пам'яті за органами почуття і використанню мнемічних засобів: образна, словесно-логічна, рухова, емоційна, довільна і мимовільна, механічна і логічна, безпосередня й опосередкована. Особливості короткочасної пам'яті, її обсяг, механізми, зв'язок зі свідомістю. Явище заміщення – заміни інформації в переповненій за обсягом короткочасної пам'яті. Труднощі механічного запам'ятовування імен, прізвищ і явище заміщення. Акустичне перекодування інформації в короткочасній пам'яті. Зв'язок короткочасної пам'яті з довгостроковою, їхня відносна незалежність. Підсвідомий характер довгострокової пам'яті людини. Зв'язок довгострокової пам'яті з мовою і мисленням, зокрема з внутрішньою мовою. Значення організація матеріалу в довгостроковій пам'яті.

Індивідуальні розходження пам'яті в людей. Індивідуальні особливості пам'яті, їх якісні і кількісні характеристики. Зорова і ейдетична пам'ять (приклад з роботи О.Р.Лурія). Зв'язок ейдетичної пам'яті з уявою, її значення для художньо-творчої діяльності.

Слухова пам'ять і сфера її професійного використання. Логічна пам'ять. Порушення пам'яті при різних захворюваннях. Зв'язок цих порушень із загальними змінами особистості хворого. Ефект Зейгарнік і його психологічне пояснення.

Теорії і закони пам'яті в психології. Асоціативна теорія пам'яті. Поняття асоціації та її основні види: за змістом, суміжності, подібності і контрасту. Гештальт-теорія пам'яті. Значення концепція пам'яті. Психоаналітична теорія пам'яті. Механізми забування за З.Фрейдом. Діяльнісна теорія пам'яті: концепція Виготського-Леонтьєва. Інформаційно-кібернетична теорія пам'яті. Основні факти з галузі психологічних досліджень пам'яті людини. Закони пам'яті.

Явище ремінісценції.

Формування і розвиток пам'яті. Основні зміни у процесі розвитку пам'яті людини. Дві лінії розвитку: філогенетична й онтогенетична. Концепція розвитку пам'яті П.П.Блонського. Теорія культурно-історичного розвитку пам'яті Л.С.Виготського. Розвиток безпосереднього й опосередкованого запам'ятовування у дітей за А.Н.Леонтьєвим. Роль мови у керуванні розвитком мнемічних процесів. Структурна організація матеріалу, що запам'ятовується. Підбір і використання ефективних стимулів-засобів для запам'ятовування і пригадування. Інші прийоми поліпшення пам'яті. Уява і пам'ять. Уявні асоціації і запам'ятовування. Негативна роль інтерференції при відтворенні матеріалу.

Тема 11. Уява.

Визначення й види уяви. Поняття про уяву, його основні відмінності від образів пам'яті і сприйняття. Види уяви активне, пасивне, продуктивне, репродуктивне – їхньої особливості. Сновидіння, галюцинації і мрії як види уяви. Функції уяви, її розвиток. Роль уяви в житті людини. Основні функції уяви: активізація наочно-образного мислення, керування емоційно-потребовими станами, довільна регуляція пізнавальних процесів, створення й реалізація внутрішнього плану дій, програмування поведінки, керування фізіологічними станами. Використання уяви в аутотренінгу і психотерапії.

Уява і творчість. Зв'язок процесу творчості з уявою. Два види творчої фантазії: конкретний (образний) і абстрактний (логічний), їхній зв'язок з домінуванням у людини правої та лівої півкуль мозку. Творча уява як відображення особистості людини, її психологічного стану.

Уява й органічні процеси. Взаємозв'язок і взаємодія уяви як ідеального з органічними процесами як матеріальними. Психогенні почуття (почуття страху).

Пристосувальний характер фізіологічних реакцій, викликаних емоційно насиченою уявою помірної сили. Идеомоторний акт. Прояв думок і почуттів людини в його міміці, жестах, пантоміміці, їхнє використання в невербальному спілкуванні. Сон і сновидіння. Психіка і біогенні ритми організму.

Тема 12. Мислення.

Природа й види мислення. Поняття про мислення. Відмінність мислення від сприйняття й інших психічних процесів. Мислення як узагальнення й опосередковане відображення дійсності в її істотних властивостях і відносинах.

Зв'язок мислення з рішенням задач, його націленість на відкриття нового знання. Мислення як процес активного, творчого пізнання й перетворення дійсності.

Теоретичне і практичне мислення, їхні підвиди понятійне, образне, наочно-образне, наочно-діюче. Особливості і сфера застосування кожного підвиду мислення. Однакова цінність і сполучення різних видів мислення в практичній діяльності людини.

Логічні операції мислення порівняння, аналіз, синтез, абстракція, узагальнення, конкретизація. Основні процеси мислення судження, умовивід. Визначення понять. Індукція і дедукція.

Мислення й емоції.

Класифікація людей за типами мислення. Особливості творчого мислення. Відносність поділу видів мислення на образне і понятійне (конкретне й абстрактне). Поняття творчого мислення, його особливості й умови продуктивності. Фактори, що сприяють і перешкоджають творчому мисленню людини.

Поняття інтелекту. Тривимірна модель інтелекту (Дж. Гілфорд). Тести інтелекту. Коефіцієнт інтелекту. Стійкість і мінливість показників

інтелектуального розвитку, неоднозначність їхнього зв'язку з професійними успіхами людини.

Теорії мислення в психології. Типи теорій мислення. Асоціативна теорія мислення. Представлення про мислення в біхевіоризмі й гештальтпсихології. Логічна теорія мислення, що включає операції аналізу, узагальнення, порівняння і класифікації (С.Л.Рубінштейн). Мислення як рефлексія, споглядання і рішення задач. Діяльна теорія мислення (О. М. Леонтьєв, П. Я. Гальперін, В. В. Давидов, О. К. Тихомиров). Інформаційно-кібернетична теорія мислення.

Розвиток мислення. Різні підходи до розвитку мислення. Концепція дитячого інтелекту й етапів його становлення за Ж. Піаже. Стадії сенсомоторного інтелекту, доопераційного мислення, конкретних і формальних операцій. Теорія планомірного формування розумових дій П. Я. Гальперіна.

Дослідження процесу формування понять. Концепція Л. С. Виготського і методика вивчення цього процесу (методика Виготського-Сахарова).

Інформаційна теорія когнітивного розвитку. Групові форми роботи, що стимулюють розвиток мислення. Техніка «брейнстормінга».

Тема 13. Мова.

Мова та її функції. Значення мови в житті людини. Мова як засіб спілкування (комунікації) та узагальнення (мислення).

Види мови, їхнє призначення. Відмінність мови від мовлення. Значення і зміст. Слово як поняття. Скорочення і розгорнута мова, їхні психологічні особливості. Теорії засвоєння мови і розвитку мови. Теорія навчання в мовному розвитку.

Нативистська і когнітивна теорії. Освоєння мови як розвиток значень і змістів. Психолінгвістична модель породження і функціонування мови. Мова як засіб спілкування. Інформаційний обмін – первісна функція мови. Експресивно-виразна і контекстна функції мови тварин. Відмінність людської мови від засобів спілкування в мавп. Досвід навчання тварин людської мови.

Значення одиниць людської мови, її понятійний лад. Проблема вродженості й набутості людської мовної здатності. Мова як інструмент мислення. Зв'язок думки зі словом. Участь голосового апарата людини в рішенні інтелектуальних задач. Експериментальні докази існування внутрішньої мови та її участі в процесах мислення.

Співвідношення мислення і мови. Значення слова як одиниці мислення і мови. Особливості початкового періоду розвитку мислення і мови в дитини.

Уявлення про внутрішню мову, її структура і значення. Езопова мова дитини як проміжна форма між внутрішньою та зовнішньою мовою.

Дискусія Л. С. Виготського і Ж. Піаже про сутність і долю езопової мови.

Становлення і функціонування дитячої мови, розвиток її граматичних структур і комунікативних функцій. Механізми засвоєння мови дитиною.

РОЗДІЛ II. МЕТОДОЛОГІЯ І МЕТОДИКА ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Тема 1. Науковий метод у психології.

Науковий метод: сутність і структура.

Методологія наукового дослідження. Методологія як система принципів дослідження. Метод як спосіб організації дослідження. Методика як техніка дослідження.

Загальна методика психологічного дослідження. Принципи побудови психологічного дослідження.

Тема 2 . Структура наукового дослідження.

Основні етапи психологічного дослідження.

Вивчення стану проблеми (літературний огляд): бібліографічна підготовка, робота з літературою, побудова літературного огляду. Структура логічної побудови літературного огляду. Постановка наукової проблеми.

Вибір об'єкта та предмета дослідження.

Розробка або уточнення загальної вихідної дослідницької концепції (побудова моделі явища). Висунення гіпотез як наукового передбачення.

Основні види цілей психологічного дослідження. Визначення завдань як вибір шляхів, засобів досягнення мети дослідження. Основні аспекти актуальності психологічного дослідження.

Планування дослідження. Визначення обсягу вибірки. Вибір методів і методик.

Збір даних і фактуальний опис. Особливості теоретичного дослідження: пошук і відбір фактів, систематизація, актуальний опис під новим кутом зору.

Обробка даних.

Оцінювання результатів перевірки гіпотез, інтерпретація результатів у рамках вихідної дослідницької концепції.

Співвіднесення результатів з існуючими концепціями та теоріями.

Формулювання загальних висновків. Оцінювання перспектив подальшої розробки проблеми.

Тема 3. Методи психологічного дослідження.

Метод у психології: як науковий метод психології у системному визначенні його змісту та як конкретний засіб психологічного дослідження.

Універсальні та спеціальні методи психологічного дослідження.

Функціональна диференціація методів психологічного дослідження: методи теоретичного дослідження; методи емпіричного дослідження; методи

аналізу, тлумачення та інтерпретації теоретичних і емпіричних даних дослідження.

Моделювання та реконструювання. Типологічний метод. Спостереження (неструктуралізоване і структуралізоване; включене; польове; лабораторне; систематичне і несистематичне; об'єктивне і суб'єктивне, або інтроспекція).

Лабораторний і природний експеримент. Бесіда («введення в експеримент», «експериментальна бесіда», «клінічна бесіда»), інтерв'ю (вільне і стандартизоване; клінічне і діагностичне), анкетування (суцільне і вибіркоче; усне і письмове; індивідуальне і групове; очне і заочне). Соціометрія, референтометрія. Біографічний метод, вчування. Тестування (тести інтелекту, тести креативності, тести досягнень, тести особистості).

Проективні та клінічні методи тестування. Лонгітюдний, зрізів, генетико-моделюючий методи. Констатувальний та формувальний експеримент.

Вивчення продуктів діяльності. Вивчення літературно-історичних джерел.

Математичні методи в психології (методи математичного моделювання та методи математичної статистики: кореляційний аналіз, регресійний аналіз, факторний аналіз).

Тема 4. Форма представлення результатів психологічного дослідження.

Представлення даних дослідження: гістограма та полігон розподілу; графіки; таблиці числових значень величин: показники центральної тенденції (середнє, мода, медіана); абсолютні та відносні частоти; показники розкиду (стандартне відхилення, дисперсія, процентильний розкид); значення критеріїв, які використовувались при порівнянні результатів різних груп; коефіцієнти лінійного та нелінійного зв'язку змінних, тощо.

Текстове оформлення проведеного дослідження як звіту про науково-дослідну роботу або наукову статтю. Вимоги до оформлення наукової статті.

Тема 5. Оформлення наукового дослідження. Підготовка до захисту і захист кваліфікаційної роботи.

Літературне оформлення тексту. Вимоги до змістовної сторони викладу матеріалу: логічність і послідовність викладу матеріалів дослідження повнота й репрезентативність (широта використання наукових джерел), загальна грамотність та відповідність стандартам. Вимоги до оформлення тексту, списку літератури. Вимоги до зовнішнього оформлення дипломної роботи.

Вимоги до оформлення наукової роботи. Особливості ведення бібліографії за останніми вимогами Держстандарту. Додатки та ілюстрації - види та форми їх подання у психологічному дослідженні.

Підготовка до захисту роботи. Рецензування, апробація та подання до захисту наукової роботи. Підготовка виступу та наочних матеріалів на захист.

Процедура захисту наукової роботи.

РОЗДІЛ III. КОНЦЕПЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Тема 1. Класичні психологічні теорії.

Практична психологія і психологічна практика. Єдність і багатоманітність психотерапевтичного досвіду. Психологічна теорія. Психотерапевтичне втручання (інтервенція), як форма психологічного впливу або конкретний засіб (наприклад, пояснення, уточнення, стимуляція, вербалізація, інтерпретація, наочність, тренінг).

Загальна характеристика сучасних напрямків у психології. Основні показники для надання психотерапевтичної допомоги.

Тема 2. Класичний психоаналіз З. Фрейда (1856-1939).

Біографічні нариси життя і діяльності З. Фрейда. Поняття психоаналітик.

Психічний апарат. Психологічні захисти. Свідома і несвідома психічна активність. Свідоме, передсвідоме, несвідоме.

Теорія особистості З. Фрейда. Психічний детермінізм. Типи психологічного функціонування. Роль інстинктів. Комплекс Едипу. Лібідо і агресивна енергія. Катексиси. Структура особистості. Ід, Его, Супер-Его. Теорія психологічного походження неврозів. Психосексуальні стадії розвитку.

Сублімація як процес переструктурування психологічної енергії, як форма захисту. Сублімована енергія. Механізми захисту: репресія (пригнічення), заперечення, раціоналізація, реактивні утворення, проекція, ізоляція, регресія.

Аналіз основних творів З. Фрейда. «Я» і «Воно»; «Психологія несвідомого», «Психологія сновидінь».

Тема 3. Аналітична психологія.

Глибинна психологія Юнга (1875-1961). Основні положення і методи. Структура психічного буття (свідоме і психічне безсвідоме). Психологічні типи. Архетипи. Тест словесних асоціацій. Роль сновидінь. Терапія переносу.

Тема 4. Індивідуальна психологія Адлера (1870-1937).

Життєві цілі, стилі життя, самість. Здатність до кооперування – важлива форма пристосування (а також профілактика неврозів). Три аспекти психотерапії (розуміння та прийняття пацієнтом індивідуального стилю, допомога пацієнту в розумінні себе, тренування соціального інтересу). Схема психотерапевтичного процесу.

Тема 5. Характерологічний аналіз К. Хорні (1895-1952).

Роль неусвідомлених конфліктів. Невротичний захисний механізм. Типи невротичних конфліктів. Мета психотерапії – необхідність допомогти хворому неврозом розкрити ідеалізоване Я.

Тема 6. Гуманістичний психоаналіз.

Психоаналіз, екзистенціалізм та філософська антропологія Фромма (1900-1980). Мета психоаналізу – пізнання людиною своєї внутрішньої природи, смислу життя та ціннісних аспектів людського буття. Безсвідомі психологічні механізми регулювання відносин суспільства і людини (мазо-садистичні тенденції, деструктивізм, автоматичний конформізм). Філософія любові.

Тема 7. Інтерпсональна психотерапія Саллівана (1892-1949).

Роль міжособистісних стосунків між людьми у нормі та патології. Роль тривоги в патології. Характеристика періодів розвитку. Короткий термін психотерапії та елементи поведінкової терапії.

Тема 8. Когнітивно-поведінкова (моделююча) психотерапія як один з провідних напрямків у США, Німеччині і інших країнах.

Використання методу в амбулаторних умовах. Схеми використання поведінкового аналізу. Типові варіанти домашніх завдань. Поведінкові та когнітивні прийоми (реципрокна інгібіція, прогресуюча мускульна релаксація за Джекобсоном, метод редукції поведінки, самоінструкції, моделювання, методи самоконтролю, прийом «шкалювання», дослідження наслідків – «декатастрофізація», дослідження альтернатив, парадоксальні прийоми, зокрема, дослідження гумору тощо).

Тема 9. Когнітивна психотерапія (Бек), як розвиток поведінкової психотерапії 60-х років.

Роль партнерських стосунків клієнта та психотерапевта. Використання правил, розпоряджень, відмежування реальності, правила саморегуляції.

Тема 10. Раціонально-емотивна психотерапія Елліса (50-і роки).

Три провідних аспекти психічного функціонування людини (думки, почуття та поведінка). Установка на інтроспективному методі, раціоналізація поведінки.

Методика виявлення ірраціональних установок та їх реконструкція.

Тема 11. Нейролінгвістичне програмування.

Використання моделей людських комунікацій. Еріксонівський гіпноз. Сучасний напрямок постеріксонівської психотерапії (Гріндер, Бендлер). Базові постулати НЛП. Специфічні методи діагностики та корекції. Мовленнєві викривлення метамodelей. Корекційні техніки НЛП. Способи інтеграції ресурсу і проблеми, якірні техніки, методи “змаху”. Використання особистісних історій, робота з лініями часу.

Тема 12. Екзистенційно-гуманістичний напрямок у психотерапії.

Гуманістична концепція. Використання понять: самовизначення, творчість, природність, методологія. Проникнення у феноменологічний світ людини як мета технічних прийомів.

Тема 13. Екзистенційна психотерапія (Гуссель, Хайдеггер, Ясперс, Сартр).

Екзистенція та її прояви. Представники екзистенційного аналізу: Бісвангер, Босс, Франкл (Європа), Мей, Бьюдженталь (США). Ідея саморозвитку особистості та її індивідуальності. Поведінка екзистенційного аналітика.

Тема 14. Логотерапія

Третя Віденська школа терапії. В. Франкл та пошуки смислу життя. Сфери використання.

Тема 15. Клієнт-центрована психотерапія Роджерса.

Варіант гуманістичного напряму. Особливості контакту клієнта і терапевта. Найбільш актуальні прийоми роботи. Умови психотерапевтичного процесу.

Тема 16. Гештальт-терапія Ф. Перлза в практиці гуманістичної терапії.

Феноменологічний підхід. Механізми зрушень процесу саморегуляції. Рівні неврозів. Принципи та процедури в гештальт-терапії. Ігри.

Тема 17. Особистісно-орієнтована психологія.

Основні теоретичні положення психотерапії щодо групових та індивідуальної форми. Роль специфіки особистісних порушень. Формування адекватної самосвідомості і розширення її сфери. Роль коригуючого емоційного досвіду. Поведінка психотерапевта.

РОЗДІЛ IV. ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

Тема 1. Вікова психологія як практична галузь знань

Місце вікової психології в системі психологічних знань. Зв'язок вікової психології із загальною, експериментальною, диференційною, генезисною, порівняльною, педагогічною, медичною, соціальною психологією,

психологією аномального розвитку, психологією спорту, творчості, особистості, релігій, психолінгвістикою та психодіагностикою.

Об'єкт вікової психології, його специфіка. Предмет вікової психології.

Поняття про вік: біологічний, соціальний, психологічний. Структура і динаміка віку. Центральні та часткові психологічні новоутворення віку.

Центральна і бічна лінії розвитку. Соціальна ситуація розвитку. Революційні, еволюційні та ситуативні зміни психіки. Поняття про когорту.

Розділи вікової психології: дитяча психологія, підлітково-юнацька психологія, психологія дорослості, психологія людей літнього віку.

Основні теоретичні проблеми та практичні завдання вікової психології.

Практичне значення вікової психології.

Тема 2. Історія становлення вікової психології

Історичні витoki вікової психології. Роль античних мислителів у становленні генезисного підходу до психіки людини (Аристотель, Хрисипп, Зенон, Діоген).

Ідеї вікової мінливості психіки у працях чеських (Я. А. Коменський), французьких (Ж.-Ж. Руссо, К. А. Гельвецій), англійських (Дж. Локк), німецьких (Тідеман) та українських (І. Гізель, Г. Кониський) вчених XVII – XVIII ст. Поява перших щоденників-спостережень.

Зародження нової галузі – вікової психології у XIX ст. Роль біогенетичного закону Е. Геккеля, праць К. Ушинського «Людина як предмет виховання» та В. Прейера «Душа дитини» у становленні вікової психології.

Педологія, її основні принципи та роль у становленні вікової психології.

Завершення формування вікової психології у XX ст. Внесок В. Штерна, К. Гроса, К. Левіна, Е. Шпрангера, Ш. Бюлер, З. Фрейда, А. Біне, А. Валлона, Ж. Піаже, Л. Кольберга, П. Блонського, Л. Виготського, Б. Ананьєва, О. Запорожця, П. Гальперіна, Д. Ельконіна, Г. Люблінської, Л. Обухової, Ст. Холла, Дж. Болдуїна, А. Гезелла, А. Бандури, Е. Еріксона, Д. Левінсона, Р. Гулда у становлення вікової психології як науки. Розвиток вікової психології в Україні (І. Сікорський, М. Ланге, В. Зеньковський, С. Балей, Г. Костюк, С. Максименко). Сучасний стан розвитку вітчизняної вікової психології.

Тема 3. Особливості психологічного обстеження осіб різного віку

Організаційні методи вікової психології (методи поздовжніх та поперечних зрізів, комбінований метод). Труднощі у проведенні психологічних обстежень з особами різного віку та шляхи їхнього подолання.

Особливості проведення спостереження за особами різного віку. Вікові обмеження у застосуванні експерименту. Специфіка опитування дітей,

підлітків, юнацтва, дорослих та людей похилого віку. Аналіз процесу та продуктів діяльності людей різного віку. Тестування у віковій психології.

Тема 4. Онтогенез психіки людини: основні поняття

Ключові питання онтогенезу психіки людини. Умови психічного розвитку: внутрішні та зовнішні. Чинники психічного розвитку: біологічні та соціальні; нормативні вікові, нормативні історичні та ненормативні.

Характер психічного розвитку: неперервний та стрибкоподібний. Природа людини як суб'єкта розвитку: людина як організм та людина як механізм.

Теорії онтогенезу психіки людини. Біологічні теорії: рекапітуляції (Е. Геккель, С. Холл), дозрівання (А. Гезелл), етологічна (К. Лоренц, К. Фріш). Біхевіоральні теорії: оперантного научіння (Б. Скіннер), соціального научіння (Дж. Роттер), соціально-когнітивна (А. Бандура).

Когнітивні теорії: генетичної епістемології (Ж. Піаже), інформаційного підходу (Дж. Брунер), культурно-історичного розвитку психіки (Л. Виготський, Д. Ельконін). Психоаналітичні теорії: психосексуальна (З. Фройд), психосоціальна (Е. Еріксон). Гуманістична теорія (А. Маслоу, К. Роджерс). Екологічна теорія (У. Бронфенбреннер).

Показники когнітивної та психосоціальної сфери психічного розвитку (за Г. Крайг). Показники пізнавальної сфери, системи особистих відносин і оволодіння системою практичних та розумових дій (за Г. Люблінською).

Головні тенденції та закономірності онтогенезу психіки людини. Поняття про сензитивні періоди та вікові кризи.

Тема 5. Вікова періодизація життєвого шляху людини

Підходи до вікової періодизації психічного розвитку людини: процесуальний і критеріальний.

Періодизація на основі суттєвих особливостей процесу розвитку (Л. Виготський).

Періодизація за зовнішніми критеріями (Ст. Холл, В. Штерн, Р. Заззо, П. Блонський). Періодизація за внутрішніми критеріями: одним (Ж. Піаже, З. Фройд, Е. Еріксон), двома (О. Леонтьєв, С. Рубінштейн), трьома (Л. Фрідман, І. Кулагіна). Стадії когнітивного розвитку (Ж. Піаже), психосексуального (З. Фройд), психосоціального (Е. Еріксон). Періодизація за зовнішніми та внутрішніми критеріями (Л. Хоффман та ін., Г. Крайг).

Тема 6. Психофізіологічний розвиток дитини у пренатальному періоді та в періоді новонародженого

Психофізіологічний розвиток дитини у пренатальному періоді та вплив на неї зовнішнього середовища. Основні фази пренатального періоду розвитку. Досліди П. Хелпера і Рене Ван де Карра. Основні фази розвитку.

Криза новонародженого. Період пристосування дитини до нових умов життя. Фізичні стани новонародженого. Сон та його особливості.

Поліфазність і парадоксальність сну. Періоди сну.

Вроджені механізми психічного розвитку. Безумовні рефлекси новонародженого. Вроджені перцептивні механізми і програми моторного розвитку. Єдність сенсорних модальностей. Гіпотеза В. М. Аллахвердова про паралельність сенсорно-перцептивного і моторного розвитку.

Розвиток чуттєвого пізнання та емоційної сфери на першому місяці життя. Соціальна посмішка. Комплекс поживлення як центральне психологічне новоутворення новонародженого.

Довільна поведінка новонароджених і встановлення стосунків з батьками. Навчання і звикання (габітуція). Перші форми саморегуляції.

Явище бондінгу.

Тема 7. Психологія немовляти

Особливості фізичного розвитку. Розвиток сенсомоторики. Зорові й слухові відчуття та сприймання. Рухова активність немовляти. Рухова та образна пам'ять. Розвиток уяви. Символічна репрезентація. Розсіяна та фіксована увага немовляти.

Сенсомоторна стадія розвитку мислення. Циркулярні реакції. Розуміння постійності об'єктів.

Етапи розвитку мовлення: домовленнєвий етап і етап активного мовлення. Холофрази. Ситуативне (автономне) мовлення. Тенденції розвитку мовлення. Умови раннього мовленнєвого розвитку.

Етапи емоційного розвитку немовлят. Перші почуття. Емпатія. Вікові особливості емоцій. Емоційне „зараження”. Страх перед незнайомими людьми і тривога відокремлення.

Спілкування немовлят з дорослими. Відмінності у стилях спілкування матері і батька. Умови виникнення дитячих прихильностей. Ігри немовлят: сенсорні, моторні, паралельні.

Становлення Я-концепції немовлят. Становлення фізичного Я-образу.

Побудова схеми «Я – інший». Орієнтація в соціальних очікуваннях. Статева ідентифікація. Криза першого року життя: її симптоми та шляхи подолання.

Основні психічні новоутворення немовлячого віку.

Тема 8. Психологія раннього дитинства

Моторний розвиток та засвоєння рухових навичок. Умови моторного навчання.

Сенсорно-перцептивна сфера дитини. Орієнтація у просторі і часі. Роль сприймання казки у психічному розвитку дитини.

Доопераціональна стадія розвитку мислення. Допонятійне та інтуїтивне мислення. Анімізм та егоцентризм дитячого мислення. Символічна репрезентація. Феномени Піаже. Наочно-дійове та наочно-образне мислення.

Перші свідомі узагальнення та встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

Особливості дитячих умовисновків.

Мовленнєвий розвиток у ранньому дитинстві: умови та чинники.

Формування звукового боку мовлення. Пасивний та активний словниковий запас дитини. Формування граматичної будови мовлення. Словотворення у ранньому дитинстві. Флексія. Причини прискореного розвитку мовлення.

Білінгвізм.

Пам'ять дитини. Мимовільний та механічний характер пам'яті. Початок формування довільної пам'яті. Перші мнемічні способи запам'ятовування.

Уява дитини. Конкретність, наочність, яскравість і емоційність дитячої уяви.

Зв'язок уяви з брехливістю. Уявні друзі та їхня роль у психічному розвитку дитини. Увага дитини. Характеристика одноканальної і двоканальної уваги.

Емоційно-почуттєва сфера. Дитячі афекти. Емоційне передбачення.

Поява симпатії і антипатії. Дитяче самолюбство. Страху та тривоги у ранньому дитинстві. Соціальні форми експресії емоцій та почуттів.

Соціальна поведінка дітей. Дитяча агресія та її причини. Асертивна і просоціальна поведінка. Дитяча гра: її різновиди та способи. Роль гри у психічному розвитку дитини.

Інтерналізація соціальних правил і норм поведінки. Моральні судження та їхня аргументація. Моральний реалізм. Засвоєння гендерних схем.

Основні напрями розвитку Я-концепції. Виникнення відчуття «Я сам» та самосвідомості. Поява супідрядності мотивів. Первинна самооцінка дитини.

Криза третього року життя: її симптоми та шляхи подолання. Центральні психологічні новоутворення раннього дитинства.

Тема 9. Психологія дошкільника

Розвиток сенсорно-перцептивної сфери дитини. Довільний характер сприймання. Емоційна забарвленість та ситуативність сприймання.

Довільний та осмислений характер запам'ятовування. Механічна пам'ять. Прийоми запам'ятовування матеріалу. Відтворююча та творча уява

дитини. Мимовільний характер уваги. Синдром дефіциту уваги та гіперактивність. Умови підтримання стійкості уваги дитини.

Доопераціональне та конкретно-операціональне мислення дитини.

Формування понятійного та теоретичного мислення. Закладання основ наукового типу мислення. Виникнення рефлексії. Метапізнання.

Мовленнєвий розвиток. Дислексія.

Формування почуттів. Висока емоційність дитини. Емоційна нестійкість.

Страхи та тривоги у пізньому дитинстві. Соціалізація емоційної сфери.

Взаємини з ровесниками і соціальна компетентність. Утворення дитячих груп. Конформність. Стадії розвитку дитячої дружби та її функції. Модель Селмана.

Розвиток соціального пізнання. Соціальні висновки, взаємини, приписи.

Концепції морального розвитку дитини Ж. Піаже і К. Кольберга. Моральний релятивізм. Етичний абсолютизм.

Розвиток Я-концепції у пізньому дитинстві. Особливості самооцінки.

Характер дитини. Криза шостого року життя: її симптоми та шляхи подолання. Основні психічні новоутворення дошкільника, аналіз крізь призму «психологічної тріади».

Методи психодіагностики дітей дошкільного віку. Методи діагностики пізнавальних процесів. Психодіагностика особистісних якостей. Методи вивчення міжособистих відносин. Інтегральна характеристика рівня психологічного розвитку дошкільника.

Тема 10. Психологія молодшого школяра

Соціальна ситуація розвитку молодших школярів. Значення вступу до школи в розвитку дитини, труднощі, спричинені процесом адаптації до навчання в школі. Криза 6 років. Аналіз крізь призму «психологічної тріади». Формування системи ставлень першокласників до школи, вчителя та ровесників. Розвиток стосунків. Навчання - провідний вид діяльності.

Структура навчальної діяльності. Особливості пізнавальної діяльності молодших школярів. Криза 1-го року навчання (специфіка спілкування молодших школярів з вчителями, ровесниками і оточуючими людьми, взаємини з батьками, дорослими, ровесниками, мотиви учіння). Розвиток саморегуляції поведінки і діяльності, зміна мотивації поведінки. Формування моральних почуттів, вольових рис особистості. Самооцінка, формування рівня домагань, розвиток пізнавальних здібностей. Особливості спілкування і трудової діяльності молодшого школяра. Особливості розвитку особистості молодшого школяра, від 1 до 4 класу. Розвиток потреб і мотивів його

діяльності. Клас молодших школярів і його громадська думка. Моральний розвиток молодшого школяра у процесі становлення громадської думки.

Вплив педагогічного спілкування на характер взаємин учнів початкових класів. Роль учителя у становленні класу молодших школярів.

Особливості психодіагностики дітей молодшого шкільного віку. Методи визначення готовності дитини до навчання в школі і діагностика рівня розвитку пізнавальних процесів.

Тема 11. Психологія підлітка (10–15 років)

Підлітковий вік у культурному та історичному контексті. Молодіжна культура та субкультура.

Загальні тенденції формування особистості. Аналіз кризь призму «психологічної тріади». Пубертат. Основне психічне новоутворення у підлітковому віці. Самосвідомість підлітків. Я-концепція та самооцінка підлітків. Зміна зовнішності. Комплекс дисморфоманії та інші підліткові комплекси. Ідеалістичний бунт. Псевдоглуپота. Підлітковий егоцентризм.

Криза 13-го року життя: її симптоми та шляхи подолання. Теорія К. Левіна щодо причин підліткової кризи. Вікова сегрегація. Теорія М. Мід і Р. Бенедикт щодо двох типів переходу від дитинства до дорослості.

Підліток у соціальному середовищі. Підліток у сім'ї. Причини конфліктів з батьками та шляхи їхнього вирішення. Спілкування з ровесниками.

Причини сором'язливості та самотності. Особливості дружби та товаришування підлітків-хлопців і підлітків-дівчат. Підліткові компанії та асоціальні субкультури.

Формування моральних принципів, цінностей та переконань. Рівні морального розвитку підлітків (за Л. Кольбергом).

Емоційно-вольова сфера підлітків. Чинники депресивних станів.

Підліткові стреси. Нестійкість емоцій. Агресивна поведінка: умови та чинники. Суперечливість вольової сфери. Роль самостимуляції. Ступінь сформованості сміливості, терплячості, енергійності, наполегливості, самостійності та цілеспрямованості.

Розвиток пізнавальних процесів. Довільний характер психічних процесів.

Особливості сприймання. Пам'ять у підлітковому віці. Підліткові мрії. Уявна аудиторія. Суперечливість уваги. Стадія формальних операцій розвитку мислення. Критичність, самостійність, логічність і абстрактність мислення. Особливості психодіагностики дітей підліткового віку. Методи психодіагностики пізнавальних процесів. Методи діагностики особистості.

Методи вивчення міжособистісних відносин.

Тема 12. Психологія старшокласника (юнацтва)

Формування особистої ідентичності. Статуси ідентичності (за Дж. Марсія). Проблема самовизначення. Пошук сенсу життя. Інтеграція особистості. Я-концепція у юності. Криза юнацького віку: її симптоми та шляхи подолання. Аналіз кризь призму «психологічної тріади». Основні психічні новоутворення в юнацькому віці.

Соціальне середовище. Сімейні взаємини. Індивідуалізація і автономізація. Відчуженість від сім'ї. Соціальна адаптація. Дружба та кохання в юнацькому віці. Побачення. Ранній шлюб.

Переоцінка цінностей. Етика самостійно вироблених моральних принципів. Рівні морального розвитку юнацтва (за Л. Колбергом).

Емоційно-вольова сфера. Зростання стійкості емоцій. Наполегливість і терплячість. Статеві відмінності вольових зусиль.

Пізнавальна сфера. Пам'ять та уява. Роль фантазій у послабленні психологічного напруження. Розвиток дивергентного та творчого мислення.

Особливості психодіагностики старшокласників. Методи психодіагностики пізнавальних процесів. Методи діагностики особистості. Методи вивчення міжособистісних відносин.

Тема 13. Психологія ранньої дорослості (21–40 років)

Закономірності психічного розвитку в дорослому віці. Теорія двофазного розвитку психічних функцій Б. Г. Ананьєва.

Психологічні проблеми ранньої дорослості. Аналіз кризь призму «психологічної тріади». Досягнення особистої ідентичності. Проблема генеративності. Суперечність між інтимністю та ізоляцією. Трикомпонентна теорія кохання Р. Стернберга.

Основні соціальні завдання ранньої дорослості. Створення сім'ї та засвоєння батьківських ролей. Стосунки з дітьми. Професійна кар'єра.

Суперечність між роллю матері, дружини і суб'єкта трудової діяльності.

Теорія трансформації психології дорослої людини Р. Гулда.

Стадії когнітивного розвитку у дорослості (за У. Шейо). Вікові особливості сенсорно-перцептивної сфери. Вікові коливання пам'яті та уваги. Формування діалектичного мислення. Особливості інтелекту.

Психодіагностика дорослих. Вивчення пізнавальних процесів.

Характеристика блоку методик, які пов'язані з вирішенням життєвих проблем.

Тема 14. Психологія середньої дорослості (40–60 років)

Головні соціальні завдання у середній дорослості. Досягнення зрілої громадської та соціальної відповідальності. Переоцінка життєвих цінностей.

Зміна соціальних ролей. Криза середини життя. Моделі кризи: нормативна модель (Левінсон, Гоулд), модель переходу (Клаузен, Трол). Погляди Р. Пека на психосоціальний розвиток у середній дорослості.

Когнітивні функції середини життя. Вікові особливості сенсорно-перцептивної сфери, пам'яті та уваги. Інтелектуальні зміни: мінливий і кристалізований інтелект. Емоційна сфера у середній дорослості.

Тема 15. Психологія пізньої дорослості (понад 60 років)

Геронтопсихологія. Причини старіння. Теорії старіння. Соціально-психологічні зміни в похилому віці. Вихід на пенсію та зміна статусу. Коло спілкування. Стосунки з дітьми та онуками. Життєва мудрість.

Когнітивний розвиток у похилому віці. Особливості сенсорно-перцептивної сфери, пам'яті та уваги. Роль читання у житті людей похилого віку. Згасання інтелекту. Деменція. Хвороба Альцгеймера.

Емоційно-вольові зміни. Депресія та тривоги. Пристосування до важких втрат. Думки про смерть та страх смерті. Стадії погодження з думкою про смерть.

РОЗДІЛ V. ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Тема 1. Предмет, методи, завдання педагогічної психології

Навчання і виховання як предмет педагогічної психології. Розділи педагогічної психології: психологія навчання, психологія виховання; психологія вчителя та педагогічної діяльності. Проблеми педагогічної психології. Завдання педагогічної психології. Місце педагогічної психології в системі наукового знання (педагогіка, методики, загальна психологія, вікова психологія, фізіологія тощо).

Принципи побудови досліджень з педагогічної психології. Методи педагогічної психології. Спостереження та його види. Експеримент та його види. Вивчення продуктів діяльності. Генетичний метод. Моделювання.

Тести. Статистичні і математичні методи. Залежність змісту методу від предмета вивчення.

Тема 2. Короткий історичний нарис виникнення і становлення педагогічної психології

Початковий етап розвитку педагогічної психології (кінець XIX – початок XX ст.): розвиток педагогічної психології в США та Європі (Англія, Німеччина, Франція, Швейцарія та ін.). Становлення педагогічної психології в Україні та Росії у XVII – XX ст. (М.В. Ломоносов, М.І. Новиков,

Ф. Прокопович, Г.С. Сковорода, В.М. Татищев, Т.Г. Шевченко, Г. Ващенко, А. Княжинський, Я. Ярема та ін.). Педагогічна антропологія К. Д. Ушинського.

Розробка проблем педагогічної психології в Україні (М. І. Алексеева, Г. О. Балл, І. Д. Бех, М. Й. Боришевський, І. С. Булах, Ю. З. Гільбух, Т. М. Лисянська, С. Д. Максименко, Л. Е. Орбан-Лембрик, О. Я. Чебикін та ін.).

Тема 3. Психологія навчання як розділ педагогічної психології

Історія психології навчання як розділу педагогічної психології (Арістотель, Д. Гартлі, Е. Торндайк, та ін.). Предмет психології навчання.

Проблеми психології навчання. Психологія і педагогіка навчання. Типи навчання. Розвивальні можливості навчання. Конструювання навчального змісту. Мотиви навчання.

Моделі навчання (інформаційна, операціональна, розвивальна).

Психологічні аспекти дидактичних принципів, змісту предмета та методів засвоєння знань, умінь, навичок. Теорії навчання (Л.С. Виготський, П.Я. Гальперін, В.В. Давидов, Д.Б. Ельконін, О.М. Матюшкін, Л. М. Проколієнко та ін.). Концепції управління навчанням. Розвиток особистості в процесі навчання. Способи управління навчанням: програмоване навчання, алгоритмізація, проблемне навчання, комп'ютерне навчання, уроки-діалоги тощо. Перспективи індивідуального розвитку учнів. Психологічні механізми цілепокладання в навчанні.

Завдання психології навчання як розділу педагогічної психології.

Пізнавальний інтерес. Психологічний аналіз уроку.

Тема 4. Психологія учіння Історія психології учіння (В.А. Дістервег, Я.А. Коменський, К.Д. Ушинський та ін.). Учіння як одна з сторін педагогічного процесу.

Теоретичні і практичні проблеми психології учіння.

Види та структура навчальної діяльності. Основні компоненти учіння (змістові, цільові, мотиваційні, операційні, емоційно-вольові, комунікативні, результативні, контрольні-оцінювальні). Вікова динаміка процесу учіння.

Психологічні умови формування вмінь самотійно вчитись. Подолання неуспішності в учінні. Рівні сформованості навчальної діяльності. Вміння вчитися самотійно як інтегральна якість особистості. Здібності до учіння.

Психодіагностика розумової самотійності індивіда. Мотивація учіння.

Процес засвоєння як зміст навчальної діяльності учнів. Проблема навчання.

Теорії соціального навчання (Н. Міллер, Дж. Доллард).

Тема 5. Психологія виховання як розділ педагогічної психології

Історія психології виховання як розділу педагогічної психології.

Проблема виховання в роботах зарубіжних та вітчизняних психологів.

Виховання як суспільне явище та соціальна функція. Предмет психології виховання. Проблеми психології виховання. Виховання як процес формування цілісної особистості. Теорії виховання (персоналістична, академічна, спіритуалістична, соціокогнітивна, психологічна, технологічна, народна педагогіка). Закономірності виховного впливу.

Історичні моделі виховання. Виховання та індивідуальний розвиток учнів. Процес виховання та чинники неорганізованого соціального впливу.

Психологічні механізми виховання. Методи і прийоми виховного впливу. Самопізнання та самооцінка як передумови самоактуалізації у вихованні. Поняття про моральність. Вчинок як одиниця моральної поведінки. Критерії та показники вихованості. Вікові аспекти виховання і життєвий шлях особистості. Психологічні особливості дітей із асоціальною поведінкою. Проблеми сім'ї у вихованні дітей. Психологія індивідуального підходу в процесі виховання особистості. Завдання психології виховання.

Тема 6. Психологія особистості вчителя і педагогічної діяльності як розділ педагогічної психології

Історія психології вчителя як розділу педагогічної психології. Предмет психології вчителя (Ф.М. Гоноболін, В.А. Крутецький, Н.В. Кузьміна, М. Д. Левітов, О.М. Леонт'єв, Д.Ф. Ніколенко, С.Л. Рубінштейн, В. А. Сластьонін, Б.М. Теплов, О.І. Щербаков та ін.) Особливості педагогічної діяльності. Педагогічні здібності та їх структура. Формування педагогічних здібностей. Педагогічні вміння та навички. Структура педагогічної діяльності вчителя (конструктивна, організаційна, комунікативна). Професійна спрямованість особистості вчителя. Види стилів та індивідуальний стиль діяльності вчителя. Психологічні основи педагогічної оцінки, педагогічного такту, педагогічної етики. Взаємини вчителя з учнями.

Психологічна готовність вчителя до педагогічної праці. Психологія педагогічних стереотипів. Психологія педагогічного авторитаризму.

Взаємостосунки вчителів як необхідна умова створення сприятливого психологічного клімату в школі.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Бригадир М.Б., Бугерко Я.М., Ревасевич І.С. Загальна психологія. Збірник кейсів: навч.-метод.посіб. Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2017. 35 с.
2. Бочелюк В.Й., Зарицька В.В. Педагогічна психологія. К., 2006.
3. Варій М.Й. Загальна психологія : підручник : у 2 т. Вид. 5-те, виправл. і допов. Львів : Априорі, 2016. Т.1 .382 с. Т.2. 358 с.
4. Видра О.Г. Вікова та педагогічна психологія. К.: Центр учбової літератури, 2011. 111 с.
5. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посібник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. К.: Просвіта, 2001. 416 с.
6. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О.В. Скрипченко, Л.В.Долинська, В.Огороднійчук та ін. К.: Каравела, 2009. 399 с.
7. Вікова психологія: Навч.посіб. / О.П. Сергеєнкова та ін. К: Центр учбової літератури, 2018. 375 с.
8. Власова О.І. Педагогічна психологія. К., 2001.
9. Головінський І.З. Педагогічна психологія. К., 2003.
10. Горбунова В.В. Експериментальна психологія в схемах і таблицях: навчальний посібник. К.: Професіонал, 2007. 208 с.
11. Данилевич Л.А. Психологічні аспекти розвитку соціально-психологічної компетентності студентів-психологів. *Науковий вісник Херсонського державного університету : зб-к наук. праць. Психологічні науки.* Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. Вип. 2. Том 1. С. 89 – 93
12. Данилевич Л.А., Про залежність системи мотивів учіння майбутніх психологів від активних форм психолого-педагогічного впливу викладача». *Вісник Національного університету оборони України : зб-к наук. праць.* К.: НУОУ, 2018. Вип. 1(49). С.26-32.
13. Дейл Карнегі Як завойовувати друзів та впливати на людей. Харків: Промінь, 2001. 560 с.
14. Демчук О.А. Вікова психологія. Умань: Видавець Сочінський, 2010. 215 с.
15. Демчук О.А. Психологія готовності дитини до навчання в школі Умань: Візаві, 2013. 150 с.
16. Джелалі В. О. Психологія вирішення конфліктів: навчальний посібник. Харків-Київ: Р. И. Ф., 2006. 320 с.
17. Діхтяренко С. Ю., Шулдик А. В., Шулдик, Г. О., Данилевич Л.А. Загальна психологія. Практичні заняття : навч. посіб.; Умань : Візаві, 2021. 245 с.
18. Дуткевич Т. В. Конфліктологія з основами психології управління: навчальний посібник. К.: Центр навч. літератури, 2005. 456 с.

19. Дуткевич Т. В. Загальна психологія. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 388 с.
20. Загальна психологія. Практичні заняття : навч. посіб. / С.Ю.Діхтяренко та ін. Умань : Візаві, 2018. 254 с.
21. Заброцький М.М. Основи вікової психології. Тернопіль: Навчальна книга: Богдан, 2009. 110 с.
22. Клименко В. В. Методологічний аналіз поняття «психічний розвиток» людини. *Практична психологія та соціальна робота*. 2005. № 7. С.1-7.
23. Конфліктологія: Підручник / Л. М. Герасіна, М. І. Панов, Н. П. Осіпова та ін. Харків: Право, 2002. 256 с.
24. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): Навч. посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 128 с.
25. Левчук Л. Т. Психоаналіз: історія, теорія, мистецька практика. К.: Либідь, 2002. 255 с.
26. Лемещук В. Р. Динаміка соціальних страхів сучасних підлітків. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. № 12. С. 34–39; 2007. № 1. С. 71–77.
27. Лисянська Т.М. Педагогічна психологія. К., 2002.
28. Максименко С. Д. Онтогенез особистості. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. № 10. С. 1–10.
29. Максименко С.Д. Загальна психологія. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 271 с.
30. Москалець В. П. Загальна психологія : підручник. Київ : Ліра-К, 2020. 564 с.
31. Наукові дослідження в психології : курс лекцій / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Ф-т соц. та психологічної освіти, Каф. психології ; уклад. С. П. Байда. Умань: Візаві, 2023. 152 с.
32. Никоненко Ю. П. Основи психологічної просвіти та профілактики. Київ: КНТ, 2019. 191 с
33. Основи психології: Підручник / За заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. К.: Либідь, 2002. 632 с.
34. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія: Навч. посіб. К.: Академвидав, 2008. 432 с.
35. Павелків Р.В. Вікова психологія. К.: Кондор, 2011. 468 с.
36. Подоляк Л.Г. Вікова та педагогічна психологія. К.: Центр учбової літератури, 2006. 112 с.
37. Поліщук О. Р. Професійний розвиток психолога: навчальний посібник. Київ: ФОП Ямчинський О. В., 2023. 384 с.
38. Потапчук Л.В. Педагогічна психологія. Луцьк, 2004.
39. Психологія: Підручник / За ред. Ю. Л. Трофімова. К.: Либідь, 2001. 560 с.
40. Русинка І. І. Психологія: Навчальний посібник. К.: Знання, 2007. 367 с.

41. Савчин М.І. Вікова психологія: Навчальний посібник. К.: Академвидав, 2011. 382 с.
42. Савчин М.В. Педагогічна психологія: Навч. посіб. К.: Академвидав, 2007. 424 с.
43. Савчин М. В. Загальна психологія : підручник. Вид. 3-тє, стереотип. Київ, ВЦ «Академія», 2020. 344 с.
44. Шулдик А.В., Шулдик Г.О. Становлення особистості студента : психологічний аспект. Умань: ФОП Жовтий, 2015. 220 с.
45. Шулдик А.В., Шулдик Г.О. Фізіологічні механізми психіки: Методичні рекомендації для студентів закладів вищої освіти. Умань: Візаві, 2018. 30 с.
46. Цигульська Т. Ф. Загальна та прикладна психологія: Навчальний посібник. К.: Наукова думка, 2000. 192 с.
47. Цимбалюк І. М. Психологія спілкування: Навчальний посібник. К.: ВД «Професіонал», 2004. 304 с.
48. Цюрупа М. В. Основи конфліктології та теорії переговорів: Навчальний посібник. К.: Кондор, 2004. 182 с.

РОЗДІЛ VI. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ

Вступний фаховий іспит до аспірантури за спеціальністю С4 Психологія проходить у формі усної відповіді за питаннями екзаменаційного білету. Екзаменаційні питання розроблені на основі чинної програми вступного іспиту і мають на меті комплексну перевірку теоретичної та практичної підготовленості вступника до реалізації дослідження зі спеціальності С4 Психологія.

Екзаменаційні білети містять три питання. Максимальна кількість балів становить 100, з них: 30 балів – за перше питання, 30 балів – за друге питання, 40 балів – за третє питання. Критерії оцінювання відповідей вступника за питаннями білету представлено в таблиці 6.1.

Таблиця 6.1

Критерії оцінювання відповідей вступника за питаннями білету

№ з/п	Критерії оцінювання	Бали		
		I питання	II питання	III питання
1.	Повнота й правильність висвітлення змісту питання	10	10	14
2.	Чіткість та лаконічність висвітлення змісту питання	2	2	2
3.	Логіка побудови відповідей та висновків	2	2	2
4.	Володіння спеціальною термінологією	2	2	2
5.	Зв'язок теоретичного матеріалу з практичною діяльністю, наведення прикладів	4	4	4
6.	Представлення у відповіді знань нормативної та науково-методичної літератури	2	2	2
7.	Орієнтування у наукових дослідженнях з окресленої проблематики питання	4	4	10
8.	Науковий стиль викладу матеріалу	2	2	2
9.	Культура усного мовлення, володіння державною мовою	2	2	2
Всього балів		30	30	40

Відповідно до національної шкали оцінювання та шкали ECTS «відмінно» ставиться, якщо абітурієнт набрав від 90 до 100 балів; «добре» – від 75 до 89 балів, «задовільно» – від 60 до 74 балів; «незадовільно» – від 0 до 59 балів (див. таблиця 6.2)

Таблиця 6.2

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	Відмінно
82 – 89	B	Добре
74 – 81	C	
64 – 73	D	Задовільно
60 – 63	E	
35 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Узагальнені критерії оцінювання результатів вступного випробування представлено у таблиці 6.3.

Таблиця 6.3

Узагальнені критерії оцінювання вступного випробування

Сума балів	Оцінка за національною шкалою	Критерії оцінювання знань
90-100	Відмінно	Абітурієнт дає повні, правильні, чіткі, логічні та лаконічні відповіді на питання білету, вільно володіє матеріалом, переконливо обґрунтовує власну думку, наводить приклади на основі теоретичного та практичного досвіду, робить аргументовані висновки. Глибоко розуміє і володіє спеціальною термінологією, орієнтується в наукових дослідженнях у межах власної проблеми та галузі «Психологія». Володіє державною науковою мовою та культурою викладення матеріалу.
82-89	Добре	Абітурієнт дає достатньо повні, правильні, чіткі, логічні та лаконічні відповіді на питання білету, обґрунтовує власну думку, наводить приклади на основі теоретичного й практичного досвіду, формулює висновки, однак допускає незначні огріхи у теоретичних знаннях. Розуміє і володіє спеціальною термінологією, орієнтується у наукових дослідженнях у межах власної проблеми. Володіє державною науковою мовою та культурою викладення матеріалу.

74-81	Добре	Абітурієнт дає правильні, логічні та лаконічні відповіді на питання білету, однак недостатньо повні й чіткі, допускається неточностей у теоретичних знаннях. Власну думку обґрунтовує, наводить приклади на основі теоретичного та практичного досвіду, формулює висновки. Розуміє і володіє спеціальною термінологією, орієнтується в останніх наукових дослідженнях у межах власної проблеми. Володіє державною науковою мовою та культурою викладення матеріалу.
64-73	Задовільно	Абітурієнт має недостатньо повні й чіткі уявлення щодо змісту білету, відповіді містять неточності у формулюванні понять, наведенні прикладів. Висновки не віддзеркалюють логічний підсумок висвітленого питання. Недостатньо орієнтується у наукових дослідженнях у межах власної проблеми. Володіння державною науковою мовою та культурою викладення матеріалу відрізняється стилістичними помилками.
60-63	Задовільно	Абітурієнт має фрагментарні уявлення щодо змісту матеріалу білетів, відповіді містять значні неточності при формулюванні понять, відчуються труднощі у наведенні прикладів, відсутнє вміння обґрунтовувати власну думку, висновки не формулюються чи представляють узагальнене уявлення, не пов'язане з логікою висвітлення питання. Недостатньо орієнтується у наукових дослідженнях у межах власної проблеми. Володіння державною науковою мовою та культурою викладення матеріалу відрізняється помилками граматичного та стилістичного характеру.
1-59	Незадовільно	Абітурієнт не усвідомлює змісту питання білету, відповідно, не дає відповіді на них. Важко орієнтується у спеціальній термінології, наукових дослідженнях у галузі психології. Володіння державною науковою мовою та культурою викладення матеріалу відрізняється помилками лексичного, граматичного та стилістичного характеру.

Оцінювання знань абітурієнтів за питаннями білету відбувається кожним членом предметної комісії відповідно до критеріїв оцінювання (табл.6.1). По завершенню відповіді абітурієнта комісія сумує бали, отримані її членами і знаходить середній бал по кожному питанню. Узагальнений результат оцінювання відповідей абітурієнта відбувається шляхом знаходження суми балів та співставлення з таблицею 6.2. та 6.3.

Бали вступного фахового випробування виголошуються головою предметної комісії абітурієнтам після закінчення іспиту.

**ПИТАННЯ ВСТУПНОГО ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ
ДО АСПІРАНТУРИ
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ С4 «ПСИХОЛОГІЯ»**

1. Предмет та завдання психології. Галузі психології. Зв'язок психології з іншими науками.
2. Психіка як предмет психологічної науки та функціонування психічних механізмів. Відображальна, інструментальна та регулятивна функції психіки.
3. Категорія свідомості в психології. Особистість та свідомість. Стани свідомості.
4. Психологічна теорія діяльності. Види діяльності. Цілі та мотиви діяльності. Структура діяльності.
5. Фундаментальні принципи психологічної науки.
6. Становлення наукової психології. Основні напрями розвитку і парадигми наукової психології. Психологічні школи та центри в Україні.
7. Методологія та її рівні у психологічному пізнанні дійсності. Методи психології та їх класифікація. Вимоги та умови використання методів психологічного дослідження.
8. Еволюція психіки. Розвиток психіки в філогенезі. Предмет і завдання порівняльної психології.
9. Методи порівняльної психології. Характеристика психічної діяльності тварин.
10. Категорія особистості в психології. Основні підходи до розуміння особистості в психології.
11. Індивідуальні відмінності в діяльності особистості. Здібності, темперамент, характер, воля.
12. Відчуття як основа пізнавальної функції психіки. Види відчуттів і критерії їх класифікації. Фізіологічна основа відчуття.
13. Психофізика відчуттів - основні поняття. Психофізичні закони.
14. Сприймання. Види, властивості і механізми сприймання. Суб'єктивність сприймання. Апперцепція.
15. Увага і її місце в системі психічних процесів. Нейрофізіологічні механізми уваги. Види уваги. Когнітивні моделі уваги.
16. Пам'ять. Види пам'яті і основні критерії її класифікації. Метапам'ять. Мнемічні процеси. Когнітивні моделі пам'яті.
17. Мислення. Узагальненість і опосередкованість процесу мислення. Функції та операції мислення. Індукція та дедукція.
18. Мова і мовлення. Види мовлення. Мова як друга сигнальна система. Зв'язок мови і мислення.
19. Мотивація діяльності – основні поняття. Види мотивів і критерії їх класифікації. Внутрішня і зовнішня мотивація. Відчуття потоку.
20. Основні теоретичні підходи у розумінні мотивації. Феномен перемотивації. Залежність успішності діяльності від сили мотивації, закони Йеркса-Додсона.

21. Психологічні механізми розвитку мотивації: мотиваційне переключення і зумовлення, мотиваційна фіксація, підкріплення (позитивне і негативне) поведінки.
22. Поняття емоції у психології. Емоції і почуття. Психологічні теорії емоцій. Залежність успішності діяльності людини від сили її емоційного збудження. Закон Хебба.
23. Воля, її основні ознаки та функції. Поняття вольової дії, проста і складна вольова дія. Теорії волі.
24. Психологічні теорії особистості, їх функції, структура та м критерії оцінювання.
25. Психодинамічний підхід до розуміння особистості - основні теорії.
26. Диспозиціональні теорії особистості. Поняття рис особистості.
27. Когнітивний підхід до розуміння особистості – провідні теорії.
28. Теорії особистості гуманістичного напрямку в психології.
29. Діяльнісний підхід до вивчення особистості.
30. Основні концепції і підходи до дослідження особистості в українській психології.
31. Місце вікової психології в системі психологічної науки, її основні розділи й категорії. Предмет, завдання і методи вікової психології.
32. Історіогенез виникнення і становлення вікової психології. Розвиток вікової психології в Україні.
33. Психічний розвиток, психогенеза особистості як базовий феномен вікової психології.
34. Поняття про вік людини, різновиди віку. Проблема вікової періодизації психічного розвитку особистості.
35. Змістово-функціональне наповнення дефініцій: філогенез, онтогенез, дизонтогенез, ортогенез, соціогенез особистості.
36. Культурно-історична, генетична, конгитивна, психоаналітична, психодинамічно-рекапітуляційна та інші теорії людського розвитку.
37. Віковий розвиток людини крізь призму «психологічної тріади».
38. Феноменологія вікових криз особистості.
39. Основні етапи психофізичного розвитку дитини у пренатальному періоді.
40. Особливості психофізичного розвитку немовляти, психологія раннього дитинства.
41. Психологічні особливості розвитку дитини дошкільного віку.
42. Гра як провідний вид діяльності у ранньому дитинстві: різновиди, способи, функції, завдання.
43. Особливості соціально-психологічного і психофізичного розвитку дитини у молодшому шкільному віці.
44. Феномен підлітковості. Специфіка підліткового етапу онтогенезу.
45. Становлення образу Я, самооцінки, самоакцептації, Я-концепції та специфіка розвитку самосвідомості на підлітковому етапі онтогенезу.
46. Специфіка особистісного розвитку девіантних, депривованих, гіперактивних, акцентуйованих підлітків. Сучасні підліткові субкультури.

47. Психологія юності. Криза юнацького віку: симптоми, шляхи превенції, діагностики і корекції.
48. Вікові особливості когнітивного, сенсорного, емоційно-вольового та ін. розвитку особистості на етапі ранньої дорослості.
49. Специфіка особистісної соціо- і психогенези на етапі середньої дорослості.
50. Психологія літнього віку, старості. Геронтологічні аспекти пролонгування довгожителства.
51. Поняття спілкування у психології. Види спілкування. Структура спілкування.
52. Комунікативна сторона спілкування. Поняття комунікації. Комунікативні бар'єри.
53. Вербальні та невербальні засоби комунікації. Особливості невербальних засобів комунікації в різних культурах.
54. Перцептивна сторона спілкування. Поняття соціальної перцепції. Явище каузальної атрибуції.
55. Ефекти міжособистісного сприймання (ореолу, первинності, новизни). Явище стереотипізації.
56. Проблема групи в психології. Види груп та їх загальна характеристика.
57. Великі соціальні групи. Психологічні особливості етнічних груп. Поняття про «національний характер».
58. Малі соціальні групи. Структура групи. Динамічні процеси в малих групах.
59. Конформізм та конформність. Чинники конформної поведінки. Феномен групового тиску.
60. Лідерство та керівництво в малих групах. Теорії походження лідерства та керівництва. Стили лідерства та керівництва.
61. Педагогічна психологія як галузь психологічної науки. Предмет, принципи, методи, завдання педагогічної психології.
62. Учіння в контексті педагогічного процесу. Теоретичні і практичні проблеми психології учіння.
63. Психологія навчання. Види і структура навчальної діяльності.
64. Виховання як суспільне явище та соціальна функція. Предмет психології виховання.
65. Історичні моделі виховання. Виховання та індивідуальний розвиток учнів. Процес виховання та чинники неорганізованого соціального впливу.
66. Психологічні механізми виховання. Методи і прийоми виховного впливу. Самопізнання та самооцінка як передумови самоактуалізації у вихованні.
67. Педагогічні та вікові аспекти виховання і життєвий шлях особистості.
68. Психолого-педагогічні особливості ресоціалізації дітей з девіантною поведінкою.
69. Психологічні особливості педагогічної діяльності. Педагогічні здібності та їх структура. Формування педагогічних здібностей. Педагогічні вміння та навички.

70. Структура педагогічної діяльності вчителя. Професіограма сучасного педагога.
71. Наукове дослідження в психології і його види (фундаментальне, прикладне, міждисциплінарне, однофакторне, комплексне, пошукове, критичне, відтворююче, уточнююче). Основні етапи проведення дослідження.
72. Поняття наукової проблеми в психології. Гіпотеза в науковому дослідженні. Види гіпотез.
73. Вимірювання в психології і поняття вимірювальної шкали. Види психометричних шкал (найменувань, порядку, інтервалів, відношень, дихотомічні). Кореляційні дослідження.
74. Валідність психологічного дослідження і її види. Основні загрози валідності при проведенні дослідження і їх подолання.
75. Надійність психологічного дослідження і її види. Методи оцінки надійності результатів. Зв'язок надійності і валідності.
76. Вибірка психологічного дослідження та її види. Основні вимоги до вибірки дослідження.
77. Метод спостереження в психології, його види і оцінка. Шляхи підвищення об'єктивності результатів спостереження.
78. Опитувальні методи в психології, їх види та оцінка.
79. Експеримент в психологічному дослідженні і його оцінка. Експериментальні змінні. Факторні експериментальні плани. Квазіексперимент.
80. Спеціальні методи психологічних досліджень: проєктивні, аналіз продуктів діяльності, контент-аналіз, біографічні (анамнез).
81. А.Адлер та індивідуальна психологія.
82. К.Хорні та «невротична особистість нашого часу»
83. Гуманістичний психоаналіз Е.Фромма.
84. Інтерперсональна психологія Г.Саллівана
85. Транзактний аналіз Е.Берна та його розвиток на сучасному етапі.
86. Когнітивна психологія. Вклад А. Бандури, А. Елліса
87. Біхевіоральна психологія у сучасному суспільстві
88. Гуманістична психологія: актуальні наукові концепції
89. Клієнт-центрована психотерапія К.Роджерса
90. Розвиток гештальт-терапії Ф.Перлза у психологічній практиці
91. Екзистенційна психологія Р.Мея та І.Ялома
92. Логотерапія В.Фракла у роботі з кризовими станами
93. Психосинтез Асаджіолі у сучасному вимірі
94. Особистісно орієнтована психологія: наукова школа І.Д.Бежа
95. Теорія та практика глибинної психокорекції Т.С.Яценко
96. Суб'єктно-вчинкова психологія В.О.Татенка
97. Кризова психологія Т.М.Титаренко

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Навчально-науковий інститут педагогіки і психології

Кафедра психології

**ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ
ДО АСПРАНТУРИ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ С4 ПСИХОЛОГІЯ**

Суми: СумДПУ, 2026

Розробники програми:

С. Б. Кузікова, Н. В. Коваленко, А. В. Вертель

Адреса видавця та виготовлювача:
вул. Роменська, 87, м. Суми, 40002
СумДПУ імені А. С. Макаренка